HARBIY JAMOADA LIDERLIK VA PSIXOLOGIK BOSHQARUVNING AHAMIYATI

Yuldasheva Saodat Mamasaxatovna
"Psixologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi,
https://orcid.org/0009-0006-9469-9845
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Psixologiya yo'nalishi 1-kurs talabalari
Dauletbaev Baxtiyor,
Suyarov Og'abek

Annotatsiya. Mazkur tezisda harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruvning ahamiyati tahlil qilinadi. Harbiy jamoaning samaradorligi ko'p jihatdan rahbarning liderlik qobiliyati, jamoani boshqarish uslubi hamda askarlarning psixologik holatini nazorat qila olishiga bog'liq ekani yoritilgan. Shuningdek, liderlikning asosiy vazifalari, psixologik boshqaruvning mazmuni va uning jamoa faoliyatidagi o'rni ochib berilgan. Ishda zamonaviy yondashuvlar asosida harbiy lider uchun zarur bo'lgan psixologik sifatlar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: liderlik, harbiy jamoa, psixologik boshqaruv, motivatsiya, stress, rahbar, kommunikatsiya.

Kirish. Bugungi kunda harbiy sohada nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki psixologik barqarorlik ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Harbiy jamoa murakkab tizim bo'lib, unda har bir a'zoning harakati umumiy natijaga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli jamoani samarali boshqarish, askarlarni ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlash va ularni yagona maqsad sari yo'naltirish harbiy rahbar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Zamonaviy sharoitda liderlik tushunchasi kengayib, u faqat buyruq berish bilan cheklanmay, balki jamoani ilhomlantirish, motivatsiya berish va psixologik qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, stressli va xavfli vaziyatlarda askarlarning ruhiy holatini boshqarish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu tezisning maqsadi - harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruvning o'rni va ahamiyatini ochib berish, shuningdek samarali rahbarlik uchun zarur bo'lgan asosiy omillarni tahlil qilishdan iborat. Shu bilan birga, jamoada sog'lom psixologik muhitni shakllantirishning usullari ham ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism. Harbiy jamoada liderlik tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu sohada rahbarning har bir qarori jamoaning umumiy faoliyati
va xavfsizligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Liderlik bu shunchaki buyruq berish emas, balki jamoani birlashtirish, uni maqsad sari yo'naltirish va har bir a'zoning imkoniyatlarini to'g'ri yo'naltira olish qobiliyatidir. Harbiy lider jamoaning nafaqat boshqaruvchisi, balki ruhiy yetakchisi ham hisoblanadi. U askarlarni ruhlantiradi, ularning ishonchini qozonadi va murakkab vaziyatlarda ularga yo'l ko'rsatadi. Harbiy jamoa o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, unda qat'iy tartib-intizom, aniq buyruqlar va yuqori darajadagi mas'uliyat ustuvor hisoblanadi. Bunday sharoitda har bir askarning harakati umumiy natijaga ta'sir qiladi. Shu sababli jamoa ichidagi psixologik muhit barqaror bo'lishi muhimdir. Harbiy xizmat davomida askarlar ko'pincha stress, ruhiy bosim va jismoniy charchoq kabi holatlarga duch keladilar. Bu esa ularning faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun rahbar jamoaning ruhiy holatini doimiy nazorat qilib borishi zarur. Liderning eng muhim vazifalaridan biri bu askarlarga shaxsiy namuna bo'lishdir.

Agar rahbar intizomli, halol va mas'uliyatli bo‘lsa, askarlar ham unga ergashadi. Shaxsiy namuna orqali boshqaruv harbiy jamoada eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, lider jamoada intizomni saqlashi kerak. Intizom harbiy tizimning asosiy tayanchi bo‘lib, u mavjud bo‘lgan jamoada tartib va aniqlik yuqori bo‘ladi. Harbiy sharoitda tez va aniq qaror qabul qilish ham juda muhim hisoblanadi. Ko‘pincha vaziyatlar kutilmagan bo‘ladi va qisqa vaqt ichida to‘g‘ri qaror qabul qilish talab etiladi. Bunday paytda liderning tajribasi, bilim darajasi va psixologik barqarorligi muhim rol o‘ynaydi. Rahbarning qat'iyligi askarlarga ham ishonch bag‘ishlaydi
va ularni ruhlantiradi. Jamoada ishonch muhitini yaratish ham liderning muhim vazifalaridan biridir. Ishonch mavjud bo‘lgan jamoada askarlar o‘z vazifalarini mas'uliyat bilan bajaradi. Rahbar ochiq muloqot olib borib, askarlarning fikrini tinglasa va adolatli qaror qabul qilsa, jamoada o‘zaro hurmat va ishonch shakllanadi. Psixologik boshqaruv harbiy jamoada alohida o‘rin tutadi. Bu jarayon jamoa a'zolarining ruhiy holatini nazorat qilish va ularni samarali faoliyatga yo‘naltirishni o‘z ichiga oladi. Harbiy xizmat davomida askarlar turli xil ruhiy bosimlarga duch kelishi mumkin. Shu sababli rahbar ularning ruhiy holatini tushunishi va kerakli paytda qo‘llab-quvvatlashi lozim. Motivatsiya harbiy jamoaning samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Agar askarlar o‘z vazifasining ahamiyatini tushunsa va rag‘batlantirilsa, ular topshiriqlarni yanada samarali bajaradi. Motivatsiya berishda rahbarning so‘zi, e'tirofi va munosabati katta rol o‘ynaydi. Stress harbiy xizmatning ajralmas qismi bo‘lib, uni to‘g‘ri boshqarish muhimdir. Agar stress nazorat qilinmasa, u askarlarning ruhiy va jismoniy holatiga salbiy ta'sir ko‘rsatadi. Rahbar stressni kamaytirish uchun jamoada ijobiy muhit yaratishi, askarlarni qo‘llab-quvvatlashi va dam olishni to‘g‘ri tashkil etishi kerak. Har qanday jamoada bo‘lgani kabi, harbiy jamoada ham nizolar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatlarda lider vaziyatni tezda aniqlab, muammoni adolatli hal qilishi zarur. Nizolarni to‘g‘ri boshqarish jamoada sog‘lom muhitni saqlashga yordam beradi. Kommunikatsiya ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Rahbar o‘z fikrini aniq va tushunarli yetkaza olishi, shu bilan birga askarlarni tinglay bilishi kerak. To‘g‘ri muloqot jamoada tushunmovchiliklarning oldini oladi va samaradorlikni oshiradi. Zamonaviy davrda liderlik yondashuvlari ham o‘zgarib bormoqda. Endilikda lider faqat buyruq beruvchi emas, balki jamoani ilhomlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi shaxs sifatida qaralmoqda. U har bir a'zoga individual yondashib, ularning imkoniyatlarini ochib berishga harakat qiladi. Harbiy lider uchun zarur bo‘lgan psixologik sifatlar qatoriga qat'iyatlilik, sabr-toqat, adolat, mas'uliyat va tez fikrlash kiradi. Bu sifatlar jamoada hurmat va ishonchni shakllantiradi hamda samarali boshqaruvni ta'minlaydi. Shunday qilib, harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruv o‘zaro bog‘liq tushunchalar bo‘lib, ular jamoaning samarali faoliyat yuritishida muhim rol o‘ynaydi. Rahbarning bilim va ko‘nikmalari, shuningdek uning psixologik tayyorgarligi jamoaning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Harbiy jamoada liderlikning samarali faoliyatga ta'siri nafaqat buyruq berish bilan cheklanmaydi, balki jamoaning psixologik barqarorligi va o‘zaro munosabatlariga ham bog‘liqdir. Rahbarning psixologik tayyorgarligi va liderlik qobiliyati askarlar orasida ishonch, hamjihatlik va motivatsiyani shakllantiradi. Liderning vazifasi har bir askarning kuchli tomonlarini aniqlash va ularni maksimal darajada ishga solishdir. Shu bilan birga, u har bir askar bilan individual munosabat o‘rnatishi, ularning ichki muammolari va ruhiy holatini tushunishi kerak. Harbiy mashg‘ulotlar va vazifalarni bajarish jarayonida askarlar ko‘pincha qo‘rquv, charchoq va stress bilan yuzma-yuz keladi. Bu vaziyatlarda rahbarning ruhiy barqarorligi va ijobiy ta'siri muhim

ahamiyat kasb etadi. Agar lider vaziyatni to‘g‘ri baholab, tezkor va qat’iy qaror qabul qilsa, bu askarlar orasida xavotir va tartibsizlikning oldini oladi. Shu bilan birga, rahbar o‘zining xatti-harakati bilan askarlarga namuna bo‘lishi, shaxsiy intizom va mas’uliyatni namoyon etishi kerak. Psixologik boshqaruvning samarali bo‘lishi jamoaning o‘zaro hurmat
va ishonchi bilan bog‘liqdir. Rahbar askarlar bilan muloqotda ochiq bo‘lishi, ularning fikrlarini tinglashi va har bir holatda adolatli qaror qabul qilishi kerak. Shu tarzda jamoa ichida ijobiy psixologik muhit yaratiladi, va bu muhit askarlarning vazifalarni samarali bajarishiga yordam beradi. Jamoada mustahkam ishonch o‘rnatilganda, har bir askar o‘z rolini anglab, umumiy maqsad sari harakat qiladi. Motivatsiya masalasi ham harbiy faoliyatda alohida ahamiyatga ega. Rahbar askarlarni rag‘batlantirish uchun turli usullarni qo‘llashi mumkin, masalan, maqtov, mukofotlash yoki o‘zining e’tirofini bildirishi orqali. Motivatsiya berish jarayoni har bir askarning shaxsiy xususiyatlari va ichki qiziqishlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi samaradorlikni oshiradi. Shu bilan birga, motivatsiya va psixologik qo‘llab-quvvatlash bir-birini to‘ldiradi, jamoaning umumiy faoliyati va ruhiy holatini mustahkamlaydi. Harbiy rahbarning psixologik bilimlari va kommunikatsiya madaniyati jamoaning muvaffaqiyatida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Rahbarning so‘zi va harakati askarlar tomonidan kuzatiladi va o‘ziga xos psixologik ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, rahbarning ochiqligi, adolati va hurmati jamoada ijobiy muhit yaratadi. Zamonaviy harbiy amaliyot shuni ko‘rsatadiki, liderlik faqat topshiriqlarni taqsimlash va nazorat qilish emas, balki askarlarni ruhiy tayyorlash, stressni kamaytirish va umumiy samaradorlikni oshirishni ham o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, harbiy jamoada individual yondashuv ham katta ahamiyatga ega. Har bir askarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va ularni to‘g‘ri yo‘naltirish jamoaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. Rahbar askarlar bilan ochiq va do‘stona muloqot qilishi, ularga motivatsiya berishi va murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatishi jamoaning samaradorligini oshiradi. Jami olganda, harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruv bir-birini to‘ldiruvchi omillardir. Yaxshi lider o‘z shaxsiy namunasi bilan askarlarni ruhlantiradi, jamoada intizom va tartibni saqlaydi, psixologik barqarorlikni ta’minlaydi va vazifalarning samarali bajarilishiga xizmat qiladi. Shu tarzda, harbiy jamoaning muvaffaqiyatiga erishish rahbarning bilim, tajriba va psixologik tayyorgarligiga bevosita bog‘liq bo‘ladi.

Xulosa . Harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruv muhim va ajralmas tushunchalardir. Harbiy tizimda muvaffaqiyatga erishish ko‘p jihatdan rahbarning liderlik qobiliyatiga, jamoani to‘g‘ri boshqara olishiga hamda askarlarning ruhiy holatini nazorat qila bilishiga bog‘liq. Yaxshi lider nafaqat buyruq beruvchi, balki jamoani birlashtiruvchi, ruhlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi shaxs hisoblanadi. U o‘zining shaxsiy namunasi orqali askarlarga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, jamoada intizomni ta’minlaydi va ishonchli muhit yaratadi. Ayniqsa, qiyin va stressli vaziyatlarda rahbarning psixologik barqarorligi va tezkor qaror qabul qilish qobiliyati muhim rol o‘ynaydi. Psixologik boshqaruv esa harbiy jamoaning ichki muhitini tartibga soladi. U askarlarning ruhiy holatini barqarorlashtirish, stressni kamaytirish, motivatsiyani oshirish va jamoada o‘zaro hurmat hamda hamjihatlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy harbiy rahbar faqat harbiy bilimlarga emas, balki psixologik va kommunikativ ko‘nikmalarga ham ega bo‘lishi zarur. Faqat shundagina u jamoani samarali boshqarib, yuqori natijalarga erisha oladi. Umuman olganda, harbiy jamoada liderlik va psixologik boshqaruvning uyg‘unligi jamoaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta’minlovchi asosiy omillardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islom Karimov – *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Shavkat Mirziyoyev – *Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz*. Toshkent, 2017.
3. E.G'oziev – *Umumiy psixologiya*. Toshkent.
4. M.G. Davletshin – *Psixologiya*. Toshkent: O'qituvchi.
5. A.V. Karpov – *Psixologiya upravleniya (Boshqaruv psixologiyasi).* Moskva.
6. Peter G. Northouse – *Leadership: Theory and Practice*. Sage Publications.
7. A.N. Leontyev – *Faoliyat, ong va shaxs.* Moskva.
8. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari nizomi. Toshkent.
9. Harbiy psixologiya asoslari. Toshkent: Harbiy nashriyot.
10. Ilmiy maqolalar va internet manbalari.